

УДК 17.173.101.1

DOI <https://doi.org/10.32782/apfs.v040.2023.4>

Коник (Руслан Степанович) Михайл
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4427-8325>
магістр філософії, протоієрей,
православний сімейний консультант,
клірик Перемишльсько-Горлицької єпархії
Польської Православної Автокефальної Церкви,
керівник Православного консультаційного
Центру допомоги сім'ї та протидії насильству ППАЦ

ПРЕНАТАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ: ТАЇНСТВО НАРОДЖЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

Постановка проблеми. Протягом розвитку цивілізації особлива увага людини була прикута до таємниці зачаття і внутрішньоутробного розвитку дитини. Вагітність жінки супроводжувалася законами пращурів та народними віруваннями. Весь час плононосіння вона мала притримуватись певних правил поведінки. Появі у сучасному обігу таких понять, як «пренатальна педагогіка», «пренатальне навчання», «пренатальне виховання», передують спадщина наших предків, які були переконані в тому, що під час вагітності закладаються основи фізичного, емоційного та інтелектуального розвитку майбутньої дитини, що обумовлює потребу її виховання до народження. В давній українській спільноті існував цілий т. зв. «інститут» жінок-повивальниць, які відігравали роль сучасного лікаря-акушера. Баба-повитуха мала володіти певними якостями: чесністю, добротою, милосердям, мусила добре знати народну медицину, досконало володіти повивальним мистецтвом, мати здібності приймати роди. У XVIII столітті появляються навіть перші школи повивальниць.

В кінці 70-х років XX століття з'явилася нова галузь психології, педагогіки і медицини – пренатальний, або допологовий, розвиток і виховання. Була створена нова медична апаратура (ультразвук, волоконна оптика), з'явилася можливість проводити спостереження за поведінкою і станом плода.

Каліфорнійський акушер Ван де Кар розробив методи роботи з вагітною жінкою і плодом. Він використовував тактильний вплив рук на черевну порожнину. В свою чергу, американський фахівець з допологової підготовки Брент Логан займався вивченням звукового впливу на плід. Вагітні жінки прослуховували певний набір касет із записами музичних творів і з записами серцевого ритму, який мав різний характер (висота і частота звуку змінювалися). Таким чином стимулювалося психічний розвиток дитини.

А трохи раніше, у Франції існував так званий «співаючий» пологовий будинок Мішеля Одена. Там проводилися заняття з хорового співу, які

відвідували майбутні батьки і матері. Вважалося, що хоровий спів покращує самопочуття і укріплює нерви матері, яка згодом народжує на світ здорових, спокійних дітей. Мішель Оден звернув увагу, що якщо батько регулярно розмовляє з дитям під час вагітності дружини, то майже відразу ж після народження дитина буде впізнавати батьківський голос.

Мета статті: дати філософсько-гносеологічне обґрунтування процесу виховання дитини у період внутрішньо-утробного розвитку з точки зору християнської сімейної антропології, що дає можливість акцентувати на онтологічні моменти формування особистості не з моменту народження, а з моменту її зачаття.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогодні вчені, які займаються проблемами пренатального розвитку людини, гуртуються навколо кількох міжнародних наукових осередків. Серед них варто назвати Світову Організацію Асоціацій з Пренатального Виховання (The World Organization of Associations for Prenatal Education, Austria), Міжнародне Товариство Пренатальної та Перинатальної Психології та Медицини (The International Society of Prenatal and Perinatal Psychology and Medicine, Austria), Асоціацію Пренатальної та Перинатальної Психології та Здоров'я (The Association for Prenatal and Perinatal Psychology and Health, USA). Ці центри мають свої періодичні видання, сприяють публікації монографій учених, систематично проводять науково-практичні конференції та семінари тощо. У ряді країн функціонують спеціальні навчальні заклади для вагітних жінок. Найвідомішим із них є Пренатальний Університет, створений американським акушером Ф.Р. Ван де Карром. Подібні пренатальні центри діють також і в Україні.

В Україні питання пре- і перинатології науки актуалізувалися на початку XXI ст. Вона базується та розвивається на базі світових наукових досягнень і тенденцій.

В 2013 році у видавництві «Мадрівниця» вийшла друком книжка кандидата педагогічних наук Бориса Жебровського під назвою «Прена-

тальна і перинатальна педагогіка», в якій він зазначає: «Материнський організм і психіка – це той світ, в якому малюк живе від моменту зачаття. Він постійно контактує з матір'ю, живлячись разом з нею земною їжею і обмінюючись емоціями та ментальними образами, які чинять на психіку плода фантастичний вплив, формуючи його характер. Здатність творити добро чи сіяти зерна зла, співпереживати чи копірситися в чужих почуттях, любити чи бути черствим – усі ці базові настанови особистості формуються в пренатальній фазі» [7, с. 4]. Формування базових характеристик вмінь і навиків формується в материнському лоні.

Негативні впливи на розвиток дитини в пренатальний період несуть різноманітні стреси матері. Пітер Г. Федор-Фруберг в своїй праці «Дитина пренатальна: психосоматична специфіка пренатального і перенатального періоду, як середовища життя дитини» (2014) пише: «Невпевненість, нерозв'язані конфлікти та інше може привести до соматичних виявів, а це означає, що психологічні проблеми впливають на фізіологічні розлади» [2, с. 24], а тим самим, спокій і любов гармонічно впливають на розвиток дитини як в психо-емоційному так і фізіологічному вимірі.

Журналіст Анастасія Черногор у своїй статті «Пренатальне виховання дитини: що треба знати майбутнім батькам» (2019) зауважує: «Відомо, що дитина з'являється на світ, вже володіючи певною кількістю базових навичок. Вона бачить і чує, мімікою і голосовим супроводом може заявити про свої потреби в їжі або безпеці, малюк впізнає мамин і татів голоси. Все це дає підстави вважати, що допологове виховання здатне значно збільшити емоційний контакт між мамою і малюком ще під час вагітності» [18].

Питання допологового виховання піднімається і в навчально-методичному посібнику із сімейної педагогіки, що видано в Умані у 2021 році, упорядниками Н. А. Дудник, В. С. Кривдою. Автори також підкреслюють, що дородове виховання є важливим моментом в житті людини, що закладає її базові характеристики.

«Якщо людина не народжується для вічного життя, не посвячується вічному життю, то вона народжується ніби в пустку, ніби в безодню. Навіщо вона народжується? Потрібно глибоко осмислити» [5]. Аналізуючи наведені та інші праці в галузі допологової педагогіки, спираючись на твори Отців Церкви та сучасних богословів, таких як святитель Іоан Золотоустий та святитель Василій Великий, протопросвітер Іоан Брек та архимандрит Віктор (Мамонтов), преп. Паїсій Святогорець та преп. Порфирій Кавсакалівит та інших, спробую проаналізувати та осмислити допологове виховання з точки зору вчення Церкви.

Виклад основного матеріалу. Виховання майбутнього малюка розпочинається коли ще далеко до зачаття. Сім'я має бути готова прийняти дитину в своє життя. Для життя дитини прийняття батьків є важливим чинником, який відкриває малюку впевненість, відкритість і відчуття своєї особливою місії в суспільстві. Сімейна атмосфера, що сповнена взаємною любов'ю батьків, є надійною і безпечною опорою для зачаття, виношування і народження ЛЮДИНИ. Християнська сім'я покликана усвідомлювати, що все в житті не випадковість, а блага воля Бога Отця. І вагітність – це не випадковість, а радісна зустріч з новим творінням, незбагненна воля люблячого Бога Отця до нас і нашого зачатого малюка. Відкриваючи глибину любові Бога до нас, усвідомлюємо, що дитя нам дається у вимірі безмежної жертвовної любові. Зачаття є актом усвідомленого прийняття нового життя. В такому випадку, вагітність завжди є очікуванням зустрічі з таємницею переформатування християнської сім'ї: народження нової сімейної ролі батька і матері. «Вважають, що важливим є зберегти фізично плід. Якщо починаються якісь відхилення, то максимально стараються, щоб все нормалізувати. А про духовний розвиток дитини зовсім забувають. Матерям здається, що «ось народиться, а тоді буду її виховувати». Ні, виховувати потрібно ще до її народження, тому що вона вже потенційно є в тобі – в цьому сімені, яке в тобі... І від твого способу життя залежить, яку ти народиш дитину» [5].

З моменту зачаття, а не народження, чоловік і дружина народжуються до батьківства і материнства. Ця надзвичайна роль в сім'ї має бути не спонтанним явищем прийняття факту, а трепетним очікуванням таємниці спів-творчості людини і Бога. Зачаття – це завжди таємниця спів-праці трьох: живого Бога і подружжя: чоловіка і жінки. Це акт співтворення нового життя у вільній свободній волі людини, яка в своїй любові здатна вибрати нове життя і через цей вибір запросити до співтворчості Бога. Побачивши дві смужки тесту на вагітність, ми отримуємо сигнал: Бог відвідав нашу сім'ю і подарував нам малюка. Це – не помилка, не чиясь провина, не безвідповідальність, це – воля Того, Хто створив небо і землю, Того, Хто керує нашим життям, подає нам Свої ласки. Тут не потрібно боятися. Дитя не "завелось" саме собою, не тому, що між чоловіком і жінкою були статеві відносини, і навіть не тому, "що так сталося", а саме – дитя дарує нам Бог. Господь поруч і все під Його контролем. Лише довіртеся Богові і радійте тому, що Господь зробив вам дорожній подарунок.

Усвідомлене батьківство і материнство вимагають сьогодні в християнській спільноті сформулювати відповідний комплексний курс підготовки сімей до народження дитини.

«Людське життя розпочинається заплідненням, коли «вписаний» в зиготу «код» чи «програма» починає повністю визначати клітковий поділ і обмін генетичною інформацією» [1, с. 103]. А тому жодна наука ще не може сказати в момент зачаття, буде це хлопчик чи дівчинка, а кожен день цього малюка знає вже Господь. Яка роль в житті цього малюка? Нам ще невідомо. Проте, ця маленька капелька з Божої волі донаповнить океан людського життя. Без цієї капельки океан людського життя не буде повноводним, а може взагалі – зневоднитись. Ми не знаємо навіщо, не знаємо як – але це знає Отець Небесний. Звістка про вагітність – це свято і радість. І навіть тоді, коли радість несподівана. З перших секунд поєднання малюсінських клітин – це вже людина, і в Бога вже є – і давно був – Промисел про неї. «Виховання дітей, – зауважує преп. Порфирій Кавсокалив, – розпочинається під час їхнього зачаття» [11].

Церква завжди стояла на захисті життя з моменту зачаття і до фізичної смерті людини. «Церква традиційно базується на тому, що людське життя розпочинається від зачаття, яке відбувається в момент запліднення. Завдовго до того, як медики дізналися про зародкові клітини і хромосоми, церковні письменники осуджували плодівідторгнення на будь-якому періоді вагітності саме тому, що плід, який «сформувався чи не сформувався», є справжньою людиною, яка наділена «образом Божим»» [1, 97]. Вона рекомендувала своїм чадам з надзвичайним трепетом відноситись до життя. В давнину благочестиві батьки зачинали дитя з особливим відчуттям Вони постились, звершували особливе молитовне правило. Через що усвідомлювали своє величне покликання співтворчості Богові у "служінні" Тайнства Творення нового ЖИТТЯ. Чоловік і дружина у взаємній любові віддають себе один одному, і зачаття не є банальним фізіологічним єднанням двох клітин чоловічої і жіночої, а відкриває нам непізнаваний світ народження нового творіння, особистості. Творення особистості не можливе без участі Бога як найдосконалішої Особистості.

Дитя, яке зачатє в материнському лоні, є унікальною особистістю з моменту свого зачаття і несе своє особливе покликання в цьому світі. Прийняти з відкритими обіймами дарунок Бога в свою сім'ю – це завдання для тих, хто прийшовши під церковне благословення (шлюб), запросили в своє життя Христа. Господь звертається до нас: "Хто приймає таку дитину в Моє Ім'я, той Мене приймає." (Мф. 18, 5). Приймаючи дитя, ми приймаємо в своїй Малій Церкві самого Христа. Для християнської сім'ї цей момент має виступати тайнством спілкування людини і Бога, а відтак, зачаття вимагає від християнської сім'ї відповідної духовної, психологічної та фізіоло-

гічної підготовки. Святитель Амвросій Медіоланський, який в своїх роздумах про роль жінки пише: "Адам назвав жінку "життям", адже ... через жінку підтримується безперервне приїмство людського роду" [14]. Покликання жінки – бути тою, хто дає життя. Адже, під її серцем зароджується нове життя нової людини, і від того, як ставиться жінка до цього свого покликання, залежить майбутнє. І це майбутнє стосується не лише конкретної жінки, конкретної сім'ї, а стосується всього суспільства, цілого Всесвіту. Кожне нове життя, що приходить в цей світ, є спасінням для світу. Кожне суспільство покликане дбати за про своє майбутнє, і нехтування ним толеруванням вбивств у вигляді абортів тощо, є нічим іншим, як підтримкою смерті нації, що перетворюється в демографічну катастрофу.

Зачаття і народження людини – це Господній Промисел. Святитель Іоан Золотоустий називає цей феномен людського буття «таємницею любові», яка єднає двох в одне ціле. В своїх словах про праведну Анну святитель підкреслює, що: «здатність народжувати бере свій початок згори – від Божого Провидіння, і що для цього ані природа жінки, ані співжиття (з чоловіком), ані будь-що інше саме по собі не є достатнім» [15, с. 347]. На прикладі праматері Лії та її сестри Рахілі, святитель ще глибше відкриває для нас те, що можливість зачаття чи не зачаття дитини є Божественною дією щодо людського життя. Зачаття дитини в християнській сім'ї є особливим моментом Промислу Божого щодо людини. Радість зустрічі двох сердець. В жодному з майбутніх моментів свого життя людина так стрімко і насичено не розвивається, як в період свого пренатального буття, починаючи з однієї клітинки і, лише через якихось дев'ять місяців, перетворюючись в найдосконалішу істоту, яка володіє неперевершеною здатністю та незгасаючою жагою до знань та пізнання світу. Все це можливо, якщо двоє, – чоловік і дружина, – усвідомлюють своє покликання до участі у надзвичайному завданні від Бога: бути батьками, бути співтворцями і спів-будівничими нового життя, життя яке покликане унаслідувати Царство Небесне. Від Бога дарується і до Бога покликане прийти. І цей обраний шлях закладається з моменту зачаття і від нас, батьків, багато залежить, щоб уже з перших кроків малюка в наш сімейний світ не схибити. На восьмий день після зачаття розпочинається бурхлива активність нового життя і формується унікальний зв'язок між магір'ю і малюком. Щохвилини утворюється 20 тисяч нових клітин. Весь життєвий резерв матері людського організму формується у перші тижні внутрішньоутробного періоду. Такий інтенсивний процес триває перший триместр вагітності. В цей момент не лише тіло формується, але й її духовність, яка є важливою складовою цього

процесу. Доленосним у формуванні духовних принципів малюка є віра батьків. Господь повчає: «Нехай станеться вам згідно з вашою вірою!» (Мф. 9, 29) А тому, коли з вірою приймаємо від Господа у дарунок нашого малюка, – ми довіряємо Богу, то і малюк навчиться від нас довіряти Отцю Небесному. Погляньмо на праведних Богоотців Йоакима і Анну, як сильно довіряли вони Богові! І молитви були почуті, а довіра виправдана – вони отримали найцінніший подарунок: їхнє Дитя стає Богоматір'ю. Довіра батьків вчить Дитя від самого моменту зачаття довіряти Богові своє життя. В Каноні на зачаття святою праведною Анною Пресвятої Богородиці читаємо: «Анна радісно викликає: коліна всі Ізраїлеві, радійте разом зі мною, бо і я зачала» [9]. Радість від відчуття зародження нового життя наповнює материнське серце. Вже на 18 день після зачаття починає битись серце малюка. Воно б'ється в унісон з материнським серцем. Мама ще не знає, а її материнська любов вже відчуває під своїм серцем перші удари серця малюка. Скільки разів воно буде пришвидшувати свої удари, коли мати бути переживати; сумувати, як мати буде плакати й радіти разом з батьками. Дитя в материнському лоні живе своїм життям, хоч так багато воно залежить від матері. Щоб розвиватися, малюку потрібно багато сил. Християнські батьки повинні створити атмосферу сімейної любові, в якій малюк буде комфортно зростати. В цей час особливе звернення батьків має бути до Бога Отця. Весь час протікання вагітності вони покликані нести подвиг взаєморозуміння. Центр «тяжіння» сім'ї звернений тепер на малюка. Він потребує нашої всесторонньої підтримки й опіки. Пророк Ісаї повчає нас: "Господь покликав мене від утроби, від лона матері моєї назвав мене ім'я" (Іс. 49, 1), тим самим, відкриває нам особливе покликання сім'ї до утворення атмосфери святості. В такому ракурсі відкривається роль батька під час вагітності. Відношення до дружини, її вагітності й, звичайно, до очікуваної дитини – один із головних факторів, що формує у дитини відчуття щастя бути й народитися для любові і святості.

Преподобний Іустин (Попович) повчає, що: «в кожній дитині багато неба, багато небесного... діти володіють Небесним Царством в своїх чистих душах» [8]. Ми, батьки, отримуємо в свої обійми частину неба. А тому, діти є посланцями Бога, і кожне народження нам нагадує про спасіння, про Царство Небесне. Господь промовляє: «Хто прийме дитину оцю в Ім'я Мое, Мене він приймає, а як хто Мене прийме, приймає Того, Хто послав Мене» (Лк. 9, 48). Приймавши радість про зачаття дитини, батьки приймають в свою сім'ю Отця Небесного. Їхня мала Церква наповнюється благодатною радістю життя в Бозі. Господь повчає: «Родить добрі плоди кожне дерево добре, а дерево

зле плоди родить лихі» (Мф. 7, 17). Якщо батьки знають Христа, то дитя, яке розвивається в материнському лоні, а згодом, і народиться знає Христа. Господь дарує нам дитя, а тому дитя знає свого Отця Небесного. Малюк в материнському лоні розвивається в досконалий вік, щоб народитися, відділитися від материнського лона фізично.

Преподобний Іоан Дамаскин на прикладі створення Богом Адама і Єви розкриває нам, що нова людина створюється не «частинами», а одночасним цілісним актом, а тому ми не можемо ставити запитання про термін утворення тіла чи душі. Душа й тіло створюються одночасно. Преподобний запевняє: «Бог створив ні душу, ні тіло, а створив людину» [12]. Людина є цілісною і в момент зачаття відбувається її цілісне утворення. Це – велика таємниця творення нової людини. Протопресвітер Іоан Брек заважує: «При нормальних умовах розвиток людини рухається безперечною чергою змін: утворення зиготи, імплантація, формування нервової системи, народження. Окрім самого початкового, не має в цьому русі іншого моменту, про який можна було б сказати, що «людське життя починається тут і тепер» [1, с. 100]. В момент зачаття одночасно народжується до життя цілісна людина з усіма своїми складовими душі і тіла. Життя людини розпочинається дивним моментом злиття чоловічої і жіночої клітин за дією люблячого Бога в одну цілісну клітину ім'я якої – ЛЮДИНА.

«Сучасні психофізіологічні та медичні дослідження дають можливість розглядати внутрішньоутробний плід і як пацієнта, і як особистість, що формується, – стверджує д.м.н., Володимир Астахов, – внутрішньоутробний період життя людини являє собою особливий вік, особливий щабель розвитку людської реальності. Від моменту зачаття відбувається формування так званих перинатальних матриць, що визначаються як стійкі функціональні структури і є базовими для багатьох психічних і фізичних реакцій протягом усього подальшого життя людини» [12, с. 58]. Це свідчить, що в пренатальний період формуються не лише фізіологічні і психологічні чинники життя людини, але й закладаються основні духовні істини. Для християнської сім'ї сучасні перинатальні дослідження свідчать про важливість формування затишку і комфортної духовної атмосфери, що будується на взаємній любові один до одного та безпосереднього прийняття волі Божої. Внутрішньоутробний світ малюка має наповнюватися позитивними емоціями і почуттями. Особливі відчуття у малюка вибудовує церковний спів, богослужіння. Вже з перших хвилин свого існування він відчуває тонкі порухи материнського серця. Мати покликана всеціло перейнятися своїм станом. Старатись емоційно, чуттєво, духовно і тілесно виявляти бажання

свого материнства. Материнство – це і подвиг, і жертва одночасно, починаючи з моменту зачаття нового життя.

Вагітність – це завжди подвиг, який відкриває перед батьками вміння вибудувувати свої стосунки в присутності особистості дитини. Вони покликані усвідомити, що від них в цей момент залежать особливі миті формування малюка, його сприйняття світу. Коли все наповнено любов'ю, дитя з впевненістю крокує до народження. Щасливе очікування малюка надає йому впевненості у завтрашньому дні. І, навпаки, якщо дитина відчуває, що вона небажана, в неї на все життя формуються різноманітні неврози, психологічні та фізіологічні хвороби, вона може обмотуватись пуповиною і, навіть, померти в материнському лоні. Якщо мати не готова прийняти свою вагітність, батьки очікують дитину певної статі, у дитини виникає цілий ряд психологічних особливостей, які в майбутньому порушують адаптацію в соціумі. Дуже часто в майбутньому такі діти конфліктні, намагають вирізнити себе в суспільстві, схильні до асоціальної поведінки. Діти яких не очікували, проходять першу школу ненависті ще в материнському лоні, і виносять ненависть з собою, як помсту за свій стан «непотрібності». В допологовій період у дитини активно функціонує пам'ять, вона «записує» емоції, які пережиті разом з матір'ю. Преподобний Порфирій Кавсокалівіт повчає: «Якщо мати бажає позбутися дитини, якщо вона не любить її, то вона відчуває, і в її серці виникають травми, які супроводжують її все життя. І зовсім по іншому відбувається, коли їй повідомляють добрі материнські почуття. Коли матір переживає радість, спокій і любов до дитини, все це таємничо передається їй, а пізніше, вона передає це вже своїм власним дітям» [11].

Для християнської сім'ї вагітність – це завжди можливість жертвувати собою, дарувати свою любов, пізнавати світ із своїм малюком по-новому. Людська душа разом з тілом беруть свій початок у момент зачаття. Блаженний Єронім Стридонський повчає: "Душа дитини є храмом Божим" [4], а тому християнським батькам важливо усвідомити, що вони від початку стають будівниками храму дитячої душі. Невелика похибка у вихованні може стати фатальною для майбутньої будівлі. Батьки покликані прикласти максимум зусиль для своїх навиків. Ми говоримо про те, що для будівництва будинку нам потрібні висококваліфіковані архітектори, інженери, будівельники, вони мають пройти відповідне навчання, отримати дипломи. А коли мова йде про зачаття, виношування, народження і виховання дітей, то ми впевнені, що ми все вміємо і знаємо як це зробити. Але зважаючи на те, що в сучасному суспільстві одиниці виросли в благодатній сім'ї, тому в більшості ми не є кваліфікованими

"спеціалістами", а до будівництва "храму дитячої душі" приступаємо, на жаль, як любителі. Відома американська журналістка і письменниця ХХ ст. Ерма Бомбек якось сказала: «Якщо б мені прожити своє життя, замість того, щоб відмовитись від дев'яти місяців вагітності; я дорожила кожною миттю, розуміючи, що диво, яке зростає в середині мене – це єдиний шанс у моєму житті допомогти Богові у творенні чуда» [17]. І, справді, кожне дитя – це чудо Господа для людства, це слово про спасіння для людей. І, якщо ми чуємо, що якась жінка вагітна, – радіймо, адже, це знак Божого спасіння. Радість, яку Господь дарує через Свою милість стати співтворцями райського буття.

Важливим для сім'ї є розуміння того, що дитинка, яка розвивається в материнському лоні, є не лише вагітністю матері, але потребує турботи батька. Вагітність – період турботи і батька, і матері. А тому, в духовному плані вагітність для сім'ї має бути подвигом удосконалення. В період вагітності необхідною духовною практикою для батька і матері є часта сповідь і Причастя. Через спів-причастя з Христом малюк в материнському лоні зростає вірою батьків. Преподобний Паїсій Святгорець рекомендує: «Якщо весь той час, коли дитина ще перебуває в утробі матері, батьки моляться, живуть духовно, то маля народиться освяченим. І якщо вони допоможуть йому духовно, то воно стане освяченою людиною й у свою чергу буде допомагати суспільству: чи стане воно служити в Церкві, чи ввійде в органи влади, чи займе ще якесь місце» [10].

Говорячи мовою наукових спостережень за внутрішньоутробним розвитком малюка, розкриваємо для себе той факт, що інформація, яка закладена в генах, утримує пам'ять не лише про структуру тіла людини, але й про психологічну структуру попередніх поколінь. Інформація, яку отримує плід, формує пам'ять мозку малюка. Через те, батькам зачатого малюка у своєму щохвилинному житті важливо усвідомлювати всю відповідальність перед своєю дитиною. Відповідальність за розвиток дитини з моменту зачаття лежить на батьках. Їхня турбота і любов допомагають малюку розвиватись без ймовірних вад чи майбутніх хвороб. «Матері повинні з любов'ю молитися за своїх дітей, – зауважує преподобний Порфирій Кавсокалівіт, – дитина, яка народилася, так і ця, яка ще виношується в материнському лоні, відчуває нестачу материнської любові, нервозність матері, її гнів, ненависть та отримує травми, наслідки яких відчуватиме все своє життя. Святі почуття та її святе життя освячують дитя з моменту його зачаття. Все те, що я щойно сказав, потрібно добре запам'ятати не лише матерям, але й також майбутнім татусям» [11]. Цей крихітний малюк потребує батьків-

ського слова і ласки. Тиха і ніжна розмова батька із малюком, додає йому впевненості у житті. У малюка формується відчуття захищеності, батьківської підтримки, довіри і поради. Довіряючи батькові, малюк вчиться довіряти Богові. Відомий американський психолог Е. Фромм писав: "Батько – це той, хто вчить дитину, як дізнаватися дорогу в світ" [16]. Через батька із самих перших днів життя, ще в материнському лоні, малюк дізнається про надійність чи обманливість цього світу. Згадаємо праведного Йосифа, який подорожує з вагітною Марією до Вифлеєму. Адже ця подорож була не простою. Ось-ось дружині народжувати, а вони із послуху владі йдуть, щоб записатись у своєму роді. Тяжко Марії переносити дорогу: вночі дуже холодно, а вдень сонце. Вони вимушені призупинятись дорогою. Йосиф завжди поруч, він піклується про Марію, він піклується про Малюка. Піклується про Божу Дитину. Вагітність передовсім ставить батька в положення опікуна і піклувальника. В його руках подарунк Богa. Важливо навчитись батькам обіймати свого малюка ще в материнському лоні. Ніжні тактильні дотики до животика, відверті розмови з малюком. І неважливо, хто там таємно сховався в невідомому, ми вчимося уявляти малюка в його повноті. Ця повнота – це сприйняття нової особистості, з її духовними та психоемоційними особливостями, це нове життя, яке здатне думати, чути нас, сприймати звуки, радіти разом з нами і, навіть, сумувати, коли нам важко. Багатьом до цього немає діла. А тому дитя втрачає цей безцінний час перших своїх уроків спілкування із батьками, а через них з навколишнім світом. Через брак уваги до нього, малюк часто сумує, відчуває себе небажаним, в нього розвивається замкнутість характеру, невпевненість і страх перед майбутнім.

Преподобний Порфирій Кавсокаливів рекомендує: «Під час вагітності матір повинна багато молитися і любити свою майбутню дитину, гладити живіт, читати псалми, співати тропарі і жити праведним життям» [11]. Практично про це ж саме говорить й преподобний Паїсій Святогорець, повчаючи: «Жінка під час вагітності повинна бути мирною, читати Євангеліє, молитися, творити Ісусу молитву. Так освячується дитина. Виховання дитятка розпочинається вже з цього часу. Потрібно бути уважним, щоб нічим не засмучувати вагітну» [10]. Тому для християнської сім'ї важливо під час вагітності приділяти особливу увагу своєму духовному життю, щоб малюк народився здоровим як духовно, так і фізично. Участь у вихованні дитини з самого початку її життя, від самого зачаття, беруть обоє батьків. «В цю мить, коли зароджується дитя, – повчає митрополит Антоній Сурозький, – потрібно знати, що до нього доходить все, що відбувається з матір'ю або з батьком, чи з оточенням. Тому матері рекомен-

дувалось молитися, але не формально, не лише промовляти молитви, не лише молитвословити, а спілкуватись з Богом, ділитись з Ним своєю радістю, всім своїм трепетом, дати Богу діяти в ній» [3]. Відкрита можливість діяльності Бога в людині, відкриває можливість відчувати себе в безпеці, й маля вже готове появитись на світ.

Ось-ось, і малюк з'явиться в цей світ, покине комфортне середовище материнського лона. Йому дуже цікаво заглянути в такі глибокі материнські очі, сповнені ніжності і любові. Дитя мріє про сильні батьківські руки, які будуть його колихати довгими ночами, а водночас, захищати від всіх негараздів.

Перші перейми...малюк стривожено очікує зустрічі. Каже Господь: «Журиться жінка, що родить, бо настала година її. Як дитинку ж породить вона, то вже не пам'ятає терпіння з-за радощів, що людина зродилась на світ». (Ін. 16, 21). Радість появи на світ людини перевершує всі терпіння, бо це сповіщення благої вісті про спасіння людства. «Народження дитини – це благодатний дар Господній, але водночас і нове покликання, і праця, і хрест для подружжя, – повчає митрополит Володимир (Іким), – Бог ввіряє і доручає земним батькам малятко, ще беззахисне тілом і душею» [6]. Радість народження наповнює Всевіт першим криком малюка.

Господь батькам доручає таке крихітне малятко, яке вже повністю сформоване для життя в цьому світі. Це величезний подвиг, який лише в Бозі і з Богом здатні батьки пройти гідно, у світлі Євангельських заповідей. Не лише зачаття, вагітність, але й подальше виховання відкриває сім'ї синергію батьків і Господа у зрощуванні людини як дитини Божої. Якщо батьки є дітьми Небесного Отця, то й дитина, ними зачата, народжена і зрощена буде все своє життя свідчити про любов Бога Отця до людини і всього Його творіння.

Висновок. Звернення до пренатального виховання як якісно нового підходу в онтологічному розумінні особистості дає можливість розширити сімейну педагогіку до граничного моменту народження особистості. Дослідження дало можливість дати філософсько-гносеологічне обґрунтування процесу виховання дитини у період внутрішньо-утробного розвитку з точки зору християнської сімейної антропології. Через такий підхід батьки з раннього моменту формують концептуальні парадигми прийняття особистісних відносин між малюком і батьками. Важливим також акцентом для свідомості соціуму, що пренатальне виховання переносить акцент батьківства не на момент народження дитини, а момент зачаття, а в такому аспекті, словосполучення «майбутні батьки» також набуває іншого ментального забарвлення в часі. Філософське осмислення пренатального періоду розвитку людини як повноцінної особи-

стості відкриває для суспільства розуміння онтологічних основ буття і самої людини, а одночасно ставить питання до соціуму про момент відліку особистісного, що дає можливість акцентувати на онтологічні моменти формування особистості не з моменту народження, а з моменту її зачаття. А, отже можемо говорити, що особистість не формується з моменту народження, а народжується уже із сформованими якими особистості, що закладається (формується) в допологовий період із самого зачаття людини. «Відлік» життя людської особистості дане дослідження переносить на момент зачаття.

Література

1. Breck, John. *The Sacred Gift of Life. Orthodox Christianity and Bioethics*. St. Vladimir's Seminary Press, Crestwood N.Y., 2000. 288 p.
2. Peter G. Fedor-Freybergs. Dziecko prenatalne: psychosomatyczna specyfika okresu prenatalnego i perinatalnego jako środowiska życia dziecka. – Krakow: Impuls, 2014. 60 s.
3. Антоний Сурожский, митр. Таинство любви. URL: <https://www.pravmir.ru/mitropolit-antonijsurozhskiy-tainstvo-lyubvi/> (дата звернення: 22.05.2022).
4. Блаженный Иероним Стридонский о воспитании девушек. URL: <https://tausev.livejournal.com/26364.html> (дата звернення: 14.08.2022).
5. Виктор (Мамонтов), архим. Таинство детства. URL: https://azbyka.ru/otechnik/Viktor_Mamontov/tainstvo-detsva/#0_5 (дата звернення: 05.06.2022).
6. Владимир (Йким), митр. О таинстве Брака. URL: https://azbyka.ru/propovedi/o-tainstve-braka-slovo-v-den-pamjati-prpp-kirilla-i-marii-radonezhskih.shtml#ch_0_1 (дата звернення: 18.08.2022).
7. Жебровский Б. Пренатальна і перенатальна педагогіка. Тернопіль: В-во «Мандрівнець», 2013. 80 с.
8. Иустин (Попович), преп. Избранные главы о творении мира и человека. URL: https://azbyka.ru/otechnik/Iustin_Popovich/izbrannye-glavy-o-tvorenii-mira-i-cheloveka/ (дата звернення: 02.01.2023).
9. Мінея. Зачаття святої Анни, коли зачала Пресвяту Богородицю. URL: <https://parafia.org.ua/biblioteka/bohosluzhbovi-knyzhky/mineya-svyatkova-chastyna-1/zachattya-svyatoji-anny/> (дата звернення: 15.01.2023).
10. Паїсій Святогорець, преп. Слова. Сімейне життя. Т. 4. URL: https://www.truechristianity.info/ua/books/paisiy/paisiy_ua_04_005.php (дата звернення: 12.02.2023).
11. Порфирий Кавсоколит, преп. Воспитание детей начинается во время их зачатия. URL: <https://pravoslavie.ru/133515.html> (дата звернення: 23.02.2023).
12. Преподобный Иоанн Дамаскин. Точное изложение православной веры. URL: https://azbyka.ru/otechnik/Ioann_Damaskin/tochnoe-izlozhenie-pravoslavnoj-very/#0_6 (дата звернення: 22.12.2022).
13. Психологическое сопровождение беременных в современных условиях / В. М. Астахов и др. Журнал «Здоровье женщины». 2014. № 4 (90). С. 58–61.
14. Святитель Амвросий Медиоланский. О девстве и браке. URL: https://azbyka.ru/otechnik/Amvrosij_Mediolanskij/o-devstve-i-brake/ (дата звернення: 12.01.2023).
15. Святитель Иоанн Золотоустий. Повне зібрання творінь. У 12 т. Т. 4. Кн. 2. Київ, 2010. 448 с.
16. Фромм Э. Искусство любить. URL: http://loveread.ec/read_book.php?id=49432&p=1 (дата звернення: 15.02.2023).
17. Цитати про дітей. URL: <https://domix.kiev.ua/virazi-krasivi-pro-ditej-citati-pro-ditej-krasivi-kоротki-iz-zmistom-prikolni-smishni/> (дата звернення: 12.02.2023).
18. Черногор А. Пренатальне виховання дитини: що треба знати майбутнім батькам. URL: <https://4mama.ua/mom/pregnancy/11846-prenatalne-vihovannya-ditini-shto-treba-znati-maybutnim-batkam> (дата звернення: 23.02.2023).

Анотація

Коник (Р.) Михайл, прот. Пренатальне виховання: таїнство народження особистості. – Стаття.

У статті автор розглядає питання пренатального виховання з точки зору християнської східно-патристичної антропології та філософії, акцентуючи увагу на духовно-онтологічному вимірі життя дитини від моменту зачаття як особистості. Людина від самого свого зачаття є особистістю яка здатна реагувати на моменти соціалізації, а також впливу духовного та психо-емоційного. В статті акцентується увага на вплив середовища сім'ї, стосунків батьків тощо на розвиток дитини в допологовий період. Автор стверджує, що лише атмосфера любові і гармонійних взаємин між батьком і матір'ю, а також в цілому, родинно-сімейній стосунки мають особливий вплив на психосоматичний стан людини в майбутньому.

У статті проводиться аналіз акцентуалізаційних впливів на формування характеру дитини, її способу мислення та сприйняття оточуючого світу, психосоматичного стану дитини, що дає можливість акцентувати на важливості підходу використання методи допологової педагогіки у філософсько-освітньому дискурсі сімейного виховання. Вплив на розвиток дитини в допологовий період відкриває розуміння того, що дитина є особистістю вже з моменту свого зачаття і потребує особливої уваги до її потреб як психо-емоційного розвитку так і безпосередньо психосоматичного. Такий підхід дає філософсько-гносеологічне обґрунтування процесу виховання дитини у період внутрішньо-утробного розвитку з точки зору християнської сімейної антропології, що дає можливість акцентувати на онтологічні моменти формування особистості не з моменту народження, а з моменту її зачаття.

Ключові слова: вагітність, сімейне виховання, допологове виховання, дитина, людська особистість, сім'я, педагогіка.

Summary

Konyk (R.) Mykhail, archpriest. Prenatal education: the sacrament of personality birth. – Article.

In the article, the author considers the issues of prenatal education in terms of Christian Eastern Patristic anthropology and philosophy, focusing on the spiritual

and ontological dimension of the child's life from the moment of conception as a person. From his conception, a person can respond to the moments of socialization, as well as the influence of spiritual and psycho-emotional. The article focuses on the impact of family environment, parental relationships, etc., on the child's development during the prenatal period. The author argues that only an atmosphere of love and harmonious relationships between the father and the mother, as well as, in general, family-family relationships have a notable impact on the psychosomatic state of a person in the future.

The article analyzes the accentual influences on the formation of the character of the child, his way of thinking and perception of the surrounding world, and the psychosomatic state of the child, which makes it possible

to emphasize the importance of the approach of use of prenatal pedagogy in the philosophical and educational discourse of family education. The impact on the child's development in the prenatal period reveals that the child is a person from the moment of conception and requires special attention to its needs of both psycho-emotional development and directly psychosomatic. This approach provides a philosophical and epistemological rationale for the process of raising a child during intrauterine development from the point of view of Christian family anthropology, which makes it possible to emphasize the ontological moments of personality formation not from the moment of birth, but from the moment of conception.

Key words: pregnancy, family education, prenatal education, child, human personality, family, pedagogy.